Les 2. Tijd en tijdloosheid

2.1 Tao en oer-energie

Daodejing 25 *(eerste regels)*

Vóór hemel en aarde bestonden,
was er een vaag wezen.

Hoe rustig-kalm! Hoe onstoffelijk!
Het staat alleen, op zichzelf, en verandert niet.

Henri Borel (uit het Chinees)

Er was 'iets' dat ongedifferentieerd en volledig ontwikkeld was, dat [al] was geboren vóór Hemel en Aarde.
Oh zo stil, oh zo leeg, op zichzelf staand en onveranderlijk, bewegend in cycli en onuitputtelijk.

Jaap Voigt (hertaling)

Steeds wanneer Lao Zi de begrippen 'hemel' en 'aarde' na elkaar gebruikt, bedoelt hij daarmee: ons universum.
Hij zegt dus in feite: 'Vóór ons universum tot leven werd gewekt was er iets onbepaalbaars'. Iets dat niet aan tijd en ruimte gebonden is, dat zonder gestalte is en zonder vorm, iets dat geen deel uitmaakt van ons universum, maar wel in al het bestaande werkzaam is.
Lao Zi verwijst hiermee naar het mysterie van Tao.
Tao staat als het ware 'op zichzelf en verandert niet' in die zin dat Tao één is in zichzelf, het kent geen tegengestelden.

J. van Rijckenborgh zegt hierover:

> *De Eenheid, het Een-en-Ondeelbare, de Oorsprong en de Wortel aller dingen, is als zodanig in alle dingen aanwezig. Er is niets zonder oorsprong. De Oorsprong echter, als uitgangspunt van al het overige, vindt zijn oorsprong slechts in Zichzelf.*[15]

15. J. van Rijckenborgh, *Egyptische Oergnosis deel II – XXIV*, Rozekruispers, Haarlem.

In Tao ligt alles besloten maar in nog niet geopenbaarde staat. Van Tao uit wordt alles tot leven gewekt, alles op zijn eigen tijd. Dit geldt ook voor ons universum.
Wanneer wij proberen om ons iets voor te stellen dat er al was vóór het bestaan daarvan, dan denken we al gauw aan nóg meer tijd en nóg meer ruimte. Dit kan niet anders omdat we zelf deel uitmaken van de wereld van tijd en van ruimte.
Zhuang Zi maakt dit duidelijk in een van zijn rake typeringen:

Dat je met een kikker in een put niet over de zee kunt praten, komt doordat hij begrensd wordt door een ruimte.
Dat je met een zomerinsect niet over ijs kunt praten, komt doordat hij vastzit aan een tijd.[16]

Zhuang Zi noemde 2300 jaar geleden het universum al: de ruimte-tijd en zo heet het in het modern Chinees nog steeds. Einstein ontdekte deze samenhang pas een eeuw geleden!

Ook in de School van het Rozenkruis wordt over oer-energie gesproken:

> *Waaruit voltrekt zich de schepping?*
> *Volgens de universele leer is de grote ruimte, het heelal, gevuld met oer-substantie . .*
> *Deze oerstof bestaat in de zichtbare ruimte uit atomen van diverse elementen in onverbonden toestand. …*
> *Ieder atoom is een macht: een geweldig potentieel ligt in ieder atoom verborgen, hetgeen wij ons kunnen voorstellen, wanneer wij bedenken dat dit de oerstof is, waarmede de Logos tot openbaring komt: dat dít het materiaal is waaruit de gehele schepping is opgebouwd en waarmede zij in stand wordt gehouden.*[17]

16. René Ransdorp, *Zwervend met Zhuang Zi, p. 92*, Damon, Budel, 2007.
17. J. van Rijckenborgh: *Elementaire wijsbegeerte*, Rozekruispers, Haarlem.

2.2 Ons universum

Wanneer we proberen om over het onzegbare toch iets te zeggen, kunnen wij dat alleen met beelden en concepten uit onze wereld. Ook in de taoïstische filosofie gebeurt dit. Daar wordt gezegd dat er vóór het tot leven wekken van ons universum een oerchaos bestond. Chaos gezien als: zonder vorm, zonder materie, gevuld met pure energie, *qi* genaamd.

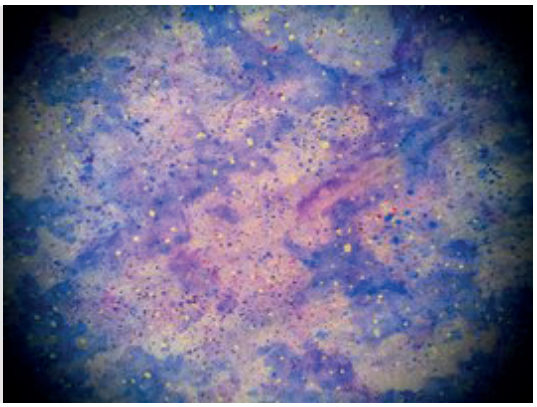

Deze oerchaos wordt voorgesteld als een baarmoeder die in haar schoot de hele schepping bewaart in een potentiële staat.

Vanuit deze oerstof wordt een proces in werking gezet waaruit uiteindelijk ons universum tot leven wordt gewekt. Als in een immens grote stroom vloeit het leven vanuit Tao in ons universum.

Hierover wordt in de Chinese filosofie gezegd:
Vanwege de werking die van Tao uitgaat rijpen deze qi's, waarop deze eeuwige oerbaarmoeder op een gegeven moment openbarst. Hierdoor komen de qi's vrij, ze vliegen uit en scheiden zich van elkaar af.

> *De lichte stijgen op en vormen de hemel* (het yang, de witte stroom bovenin de tekening), *en de zware dalen neer en vormen de aarde* (het yin, de zwarte stroom bovenin de tekening).
> *Dan verstrengelen deze tegengestelde energieën zich en verenigen zich in het Midden [de yong]. Dit Centrum vormt de derde modaliteit (in de tekening voorgesteld in het hart van de mens).*
> *De Drie - Hemel, Aarde en Centrum – vervolmaken elkaar en hieruit vloeien ontelbare samengestelde eenheden voort, de 'Tienduizend wezens'.*
> *Het scheppingsproces neemt de vorm aan van een doorlopende en bijna rekenkundige vermenigvuldiging van al het bestaande.*[18]

Ons universum is tot leven gewekt: de wereld van ruimte en tijd, van energie en materie ontstond; door Lao Zi 'de tienduizend dingen' genoemd.
Ruimtetijd houdt in dat wij de dingen zien verschijnen binnen een bepaalde tijd: heden, verleden of toekomst, en ze tegelijkertijd plaatsen binnen een bepaalde ruimte: hier, daar, of elders.

18. Kristofer Schipper, *Tao, levende religie van China, p. 50*, Meulenhof, 1988.

Zhuang Zi erkent dat er een grens is aan wat wij ons voor kunnen stellen. De Drie, de Twee, het Ene en Tao, het zijn en blijven in feite mysteries voor ons.
Het blijkt een hele kunst om de grenzen van ons menselijk vermogen te aanvaarden.
Vragen naar de oorsprong van de dingen zijn van alle tijden.
Zhuang Zi zegt hierover:

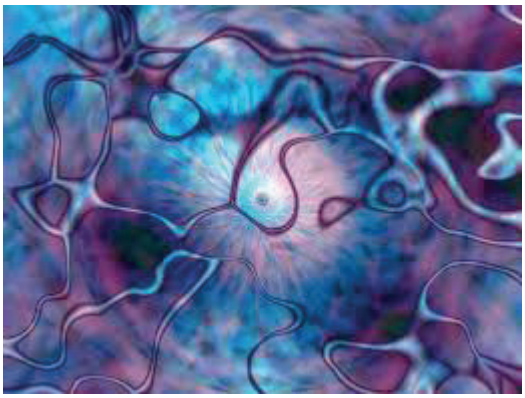

Toen vroeg Weet-Beetje: 'Waar bevindt zich de oorsprong waaruit de tienduizend dingen geboren worden? Er zijn er die zeggen dat iemand het deed, maar er zijn er ook die zeggen dat er geen maker was'.
De Grote Overeenstemmer antwoordde: 'Als iemand het deed, dan bestond er concrete materie; denk je dat er geen maker was, dan was alles leeg.

> *Alles wat in woorden kan worden uitgedrukt, alles wat onze kennis kan bevatten, gaat niet verder dan dingen, en houdt dan op.*
> *Veronderstellingen als: er was geen maker of iemand deed het, die berusten op woorden. Ze beginnen en eindigen dus met de dingen zelf.*
>
> *Als woorden toereikend waren, dan zouden we de hele dag kunnen spreken, en alles wat we zeiden zou dan in overeenstemming met de Tao zijn.*
> *Omdat woorden nu eenmaal niet toereikend zijn, praten we de hele dag, maar komen we niet verder dan de dingen'.*[19]

De conclusie is dat Tao een mysterie is en blijft.
Het is daarom ook des te wonderlijker dat hoewel Tao niet één van de tienduizend dingen is, het toch in alles aanwezig is.
In het midden van al het bestaande – zowel groot als klein - bevindt zich een vonk van Tao. De school van het Rozenkruis noemt dit een 'oeratoom' of 'roos'.
Deze maakt net als Tao geen deel uit van de wereld van de materie; is dus nooit ontstaan en zal ook nooit vergaan.
Bij ons mensen ligt deze vonk van Tao in ons hart.

19. Samenvatting van: *Zhuangzi 25/X.*

2.3 De kracht van Tao

Van deze vonk gaat een kracht uit, een straling, het is de manifestatie van Tao in de wereld van de tienduizend dingen.
Deze kracht van Tao wordt 'de Teh' genoemd. Lao Zi schrijft hierover in verschillende verzen waaronder vers 21:

De zichtbare manifestaties van de grote Teh zijn een emanatie van Tao.
Ziehier de natuur van Tao.
Tao is vaag en verward.
Henri Borel (uit het Chinees)

De manifestatie van liefde [Teh]
berust alleen op Dao.
De werking van Dao is ongrijpbaar
en onbegrijpelijk.
Paul Salim Kluwer, (hertaling)

Tao kunnen wij niet waarnemen, maar de kracht, de werking die van Tao uitgaat, de Teh is te ervaren. Tao en de Teh zijn nauw met elkaar verbonden.
De Teh is de werking van het tijdloos Tao in de wereld van de tijdelijkheid.
J. van Rijckenborgh zegt over de kracht van Tao:

> *Tao staat in het midden. Dat is, op zichzelf beschouwd, heel belangrijk en vertroostend. Maar veel belangrijker is het, te kunnen vaststellen dat van deze goddelijke kracht – in het midden – emanaties uitgaan, uitvloeiingen, stralingen, werkingen. Emanaties die heel de onpeilbare ruimte met hun majesteit vervullen.*[20]

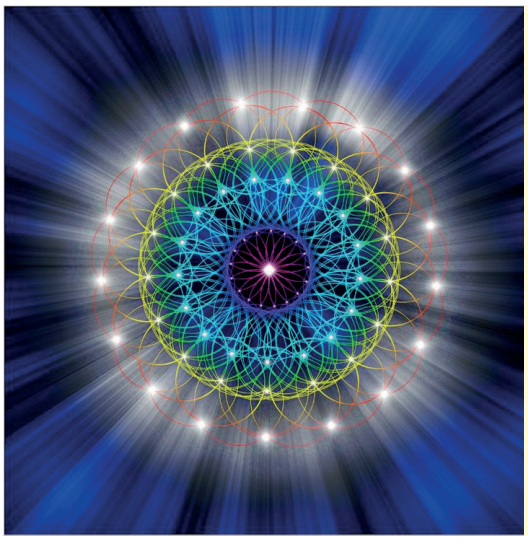

Tao en de Teh zouden we kunnen vergelijken met de zon en haar straling. Beiden zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden: zonder zon geen straling. De zon is voor ons te heet, daarop kunnen wij niet leven en zonder onze ogen te beschermen kunnen wij niet eens rechtstreeks naar haar kijken. De straling van de zon echter ervaren wij als licht en energie. Beiden doen ons deugd.

Het Chinese karakter voor Teh betekent letterlijk deugd (zie bijlage).
In het boek ' Teh van knorretje' legt de auteur uit hoe hij dit ziet:

> *Teh is niet, zoals het equivalent in onze taal doet vermoeden, zo'n één-maat-past-altijd soort goedheid of bewonderd gedrag dat herkenbaar blijft als wezenlijk hetzelfde, ongeacht wie het bezit. Het is veeleer een kwaliteit van een bijzondere aard, spirituele kracht of verborgen potentieel dat uniek is voor het individu – iets dat voortkomt uit de Innerlijke Natuur van de dingen. En ook iets, mogen we er wel aan toevoegen, waarvan degene die het bezit zich totaal niet bewust is.*[21]

20. J. van Rijckenborgh en Catharose de Petri, *Chinese Gnosis, hfst. 21/ II.*
21. Benjamin Hoff, *De Teh van knorretje, p 28 en 29,* Sirius en Siderius, 1992.

De kracht van Tao, de Teh doordringt het gehele universum. Dit betekent dat we door de kracht van de Teh iets van Tao kunnen ervaren. Zoals wanneer we in de zon zitten we haar warmte voelen.
Dit houdt niet in dat we hierdoor de zon zelf hebben leren kennen, maar we zijn door haar straling met haar verbonden.
In spirituele zin betekent dit dat zelfs wanneer de zon is ondergegaan, haar warmte in ons altijd aanwezig blijft, want deze is tijdloos.
Dit wordt in het Taoïsme genoemd: de Oorspronkelijke, of tijdloze Natuur.

2.4 De tijdloze natuur

Een Chinese wijze Zhi Xi zegt over de tijdloze natuur het volgende:

Het is waar dat de oorspronkelijke natuur volmaakt is zonder dat daar het kwaad tegenover staat. Dat is wat het zelf van de hemel heeft meegekregen.[22]

Wanneer we ons op het gewone leven richten merken wij deze oorspronkelijke natuur niet op. We reageren dan voortdurend op de prikkels die van buiten op ons afkomen, ieder naar zijn eigen aard. Wanneer een mens zich echter openstelt voor Tao, dan openbaart zijn oorspronkelijke natuur zich. Hij toont dan een gelijkmoedigheid die wij ons maar moeilijk voor kunnen stellen. In de taoïstische literatuur wordt over zo'n mens regelmatig gesproken, bijvoorbeeld in onderstaand verhaal van Zhuang Zi:

> *Rustig zijn en stil, open zijn en niets doen, daarin ligt het fundament van hemel en aarde, en de materie van de Tao en zijn Teh. De heilige mens verblijft daarin. Door aldus te verblijven is hij vredig en op zijn gemak, en dit brengt hem tot rust. Zo in vrede, op zijn gemak, in rust verkeren maakt dat verdriet en pijn geen toegang vinden en dat kwade energieën hem niet kunnen belagen, zodat zijn deugd ongeschonden blijft en zijn geest geen schade ondervindt.*
> *En daarom wordt gezegd: het leven van de heilige mens is het betreden van de paden van de hemel, zijn dood is de verandering der dingen. In stilte is zijn deugd evenredig met het yin, in beweging is zijn deining gelijk met het yang. Nimmer zal hij omwille van het geluk aan iets de voorkeur geven, noch zal hij ter vermijding van ongeluk ooit iets ondernemen.*[23]

22. *Zhi Xi 42, 9b-10a,* Toegelicht door dr. Karel van der Leeuw, syllabus Chinese filosofie, UvA.
23. Kristofer Schipper, *Zhuang Zi, 15 / I.*

Een dergelijk mens zullen we niet snel tegenkomen, hij staat in dit verhaal meer als een voorbeeld om ons duidelijk te maken wat het inhoudt wanneer een mens zich openstelt voor de tijdloze natuur in hem of haar.

人	Dit is het karakter voor 'mens'. Wanneer we het van boven naar beneden bekijken zien we dat de mens uit de Eenheid stamt en in de wereld van de dualiteit zijn vorm krijgt.
大	Dit is het karakter voor 'groot'. Het karakter bestaat uit 'mens' met een horizontale streep erdoor. Als een mens zijn armen uitspreidt maakt hij zich groot.
天	Dit is het karakter voor 'hemel'. Helemaal bovenaan is er nog een horizontale streep bij gekomen. Dit karakter gebruikt Lao Zi regelmatig wanneer hij Tao bedoelt: er is niets groters dan Tao, boven Tao is er niets.

2.5 Zijn er dan twee naturen?

We citeren nogmaals de Chinese wijze Zhi Xi:

Als de oorspronkelijke natuur in de mens werkzaam is, dan ontstaat het onderscheid tussen goed en kwaad.

Wanneer de mens in overeenstemming met zijn natuur handelt, dan is er goed.
Wanneer de mens niet in overeenstemming met zijn natuur handelt, dan is er kwaad.[24]

Wij leven in de wereld van dualiteit, de wereld van tijd en ruimte. Wij beleven de dingen in vóór en na, eerder of later, en situeren ze op een bepaalde plaats: hier gebeurt het, of juist heel ergens anders.
We maken daarbij ook onderscheid tussen de tienduizend dingen: we beschouwen het een als zijnde goed en het ander als kwaad. Maar de tienduizend dingen hebben allemaal hun keerzijde, niets is van absolute waarde *(In de volgende les wordt hier dieper op ingegaan).*

24. *Zhi Xi 42, 9b-10a,* Toegelicht door dr. Karel van der Leeuw, syllabus Chinese filosofie, UvA.

Nu denken we misschien: goed, ik heb het begrepen, er zijn dus twee werelden: de ene is die van Tao die eeuwig is, de wereld van de eenheid, en de andere wereld – die van ons – die dualistisch is. Dat hebben we goed gedacht – gezien vanuit ons dualistisch perspectief dan.

Gezien vanuit de volkomen eenheid is er maar één wereld, één natuur en dat is Tao. Daarbinnen bestaan alle andere werelden, ieder met hun eigen natuur. Deze opereren zelfstandig, maar worden gevoed met energie vanuit Tao. In die zin zijn ze daarin volkomen opgenomen.

Zoals bij een nest schalen het geval is:
wanneer je er op ooghoogte tegenaan kijkt zie je één grote ronde schaal.
Bekijk je ze van bovenaf dan zie je dat daarin verschillende kleinere schalen besloten liggen.

Zo is alles in ons universum te vergelijken met één van die schalen. Alle tienduizend dingen hebben hun eigen natuur: de sterrenstelsels, zonnen en planeten, de aarde met daarop al wat leeft, en ook de mens.
De schalen zijn hetzelfde gezien hun ronde vorm, maar verschillend van grootte, iedere schaal heeft zijn eigen functie binnen het grote geheel.
Tao is niet één van de schalen, het ligt er niet buiten, en ook niet binnen, want het is niet aan tijd en ruimte gebonden, het ís.
De kracht van Tao – de Teh - ligt binnen alle schalen besloten; het maakt alle leven mogelijk en functioneert als een voedende moeder.

J. van Rijckenborgh plaatst de paradox van twee werelden in een helder perspectief wanneer hij zegt:

> *De mens die tot bevrijdende handeling wil doorbreken moet goed doorgronden dat, hoewel er een scherp onderscheid moet worden gemaakt tussen goddelijke dingen en menselijke dingen, er nochtans geen fundamentele gescheidenheid bestaat tussen God en Zijn Schepping, tussen God en Zijn schepsel. Er is tussen God en schepping geen vacuüm; want er gaat van de Godheid een radiatie, een straling uit, een krachtstroom die het ganse Al vervult. Die radiatie, die krachtstroom, wordt in de Hermetische wijsbegeerte het Goede of ook wel het Alleen-Goede genoemd.*
> *Ook spreekt men wel van de fundamentele natuur.*
> *En met dat Alleen-Goede of die fundamentele natuur wordt dan de werkzaamheid Gods in zijn allerhoogste zuiverheid aangeduid.*[25]

25. J. van Rijckenborgh , *Egyptische Oer Gnosis deel III, blz. 155 (Twee natuurorden)* .

Wij mensen hebben een tijdelijke natuur die bij onze geboorte ontstaat en weer verdwijnt wanneer wij dit leven hebben verlaten.

We zouden kunnen zeggen: de Tao natuur is onze primaire natuur. Onze persoonlijke, sterfelijke natuur is een daarvan afgeleide.
Maar midden in onze tijdelijke natuur, is Tao in het hart het onbeweeglijk midden, en doordringt de *kracht van Tao* ons volkomen.
De Teh vormt de verbinding tussen ons en Tao, tussen onze oorspronkelijke natuur en onze tijdelijke natuur.

Wanneer we naar onszelf kijken - als kleine schaal rustend binnen het grote nest - dan is onze natuur een afspiegeling van die van Tao.
Maar wanneer we zelfstandig opereren, ons als het ware losmaken uit het nest schalen, dan ontwikkelen we *tegelijkertijd* met de natuur van Tao, ook een eigen natuur.
We kunnen onze schaal – ons tijdelijke leven - naar believen vullen met wat we maar willen, er is keus genoeg in de wereld van de tienduizend dingen.
We ervaren dan zowel 'goed' als 'kwaad'.

Zijn we ons bewust van de verbinding met Tao, dan hebben we deel aan de tijdloze natuur van Tao, we staan dan open voor de eenheid binnen het mysterie. Daarbinnen bestaat geen goed of kwaad.

Onderstaand verhaal van de taoïstische meester genaamd Wunengzi gaat over de keuze die de mens heeft om zich op zijn persoon te richten, of op het tijdloze. Hij zegt:

> *Wunengzi's boezemvriend leed mentaal en verzocht hem om een remedie.*
> *Wunengzi zei: 'Wat voor ziekte heb je?'*
> *'Ik heb pijn.'*
> *'Waar bevindt zich de pijn?'*
> *'In mijn geest.'*
> *'Waar bevindt zich de geest?'*
> *Waarop zijn vriend meldde dat zijn aandoening al genezen was.*
> *Wunengzi zei: 'Van deze mens mag men zeggen dat hij zijn natuurlijke waarachtigheid heeft bereikt en dat niets zijn spirituele aura nog zal verduisteren!'* [26]

26. Jan De Meyer, *Wunengzi, niets kunner, p. 130*, uitg. Augustus, 2011.

De geciteerde verzen in hun geheel

Daodejing 25 : staat in les 1

Daodejing 21

De zichtbare manifestaties van de grote Teh zijn een emanatie van Tao.
Ziehier de natuur van Tao.
Tao is vaag en verward. Hoe verward! … Hoe vaag. .
En toch bevat het de vormen der dingen!
Hoe vaag! …
Hoe verward! …
En toch bevat het een spirituele essence!
Deze spirituele essence is ten zeerste reëel,
en bevat de onfeilbare getuigenis van wat zij is.
Van oudsher tot nu toe was Zijn naam onvergankelijk,
en Het geeft geboorte aan de gehele creatie.
Hoe weet ik, dat de gehele creatie hierin haar oorsprong heeft?
Door Tao zelf.

Henri Borel (uit het Chinees)

De manifestatie van liefde [Teh]
berust alleen op Dao.
De werking van Dao is ongrijpbaar
en onbegrijpelijk.
O, hoe ongrijpbaar en o, hoe onbegrijpelijk zijn de innerlijke beelden.
O, hoe ongrijpbaar en o, hoe onbegrijpelijk zijn de innerlijke impulsen.
Verborgen en ondoorgrondelijk zijn de innerlijke vermogens.
De innerlijke krachten zijn uitermate echt,
en hun geest is het hoogste bewijs.
Vanaf het oerbegin tot heden is de Naam nooit verdwenen.
Het veroorzaakt het ontstaan aller dingen.
Hoe weet ik waarop het ontstaan aller dingen berust?
Door Dao zelf.

Paul Salim Kluwer, (hertaling)